

5.6 1968 – Bangor

Rok 1968 začal v Československu **jako rok plný nadějí** a skončil **zklamáním, frustrací**; nastartovala se poměrně výrazná vlna emigrace. O svém 8. studijním semestru, který spadl do první poloviny tohoto roku, jsem psal na jiném místě. Probíhal v době výrazného politického uvolňování, jehož vůdčími osobnostmi byli někteří komunisté – spisovatelé, politici aj. Politiku uvolňování podporovali někteří výrazní členové Svazu spisovatelů (Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Milan Kundera, Josef Škvorecký). Pro uvolňování se vyslovovali [paradoxně často prostřednictvím "Socialistického svazu mládeže" – SSM] vysokoškolští studenti. V lednu 1968 se konalo plénum ÚV KSČ, na němž se do čela strany dostal Slovák Alexander Dubček (1921 – 1992), který nahradil Antonína Novotného – ten však prezidentem zůstal až do své dubnové abdikace.

Ve škole jsme, zejména v předmětu "Marxistická filozofie", hodně debatovali o tom, kdo bude prezidentem. Mluvílo se o Jiřím Hanzelkovi (cestovatel), Čestmíru Císařovi (politik, nějaký čas ministr školství, jeho dcera se hodně angažovala ve studentském hnutí), Josefu Smrkovském, profesoru filozofické fakulty Ludvíku Svobodovi aj. Dění u nás se znepokojením sledovala Moskva. Naprosto nepřijatelná pro ni byla myšlenka, že by Československo vystoupilo z Varšavské smlouvy (vojenský blok sověty ovládaných zemí). Bylo jasné, že si pohlídá i výběr prezidenta. Kompromisním řešením byl armádní generál Ludvík Svoboda (náhodná shoda jmen s výše zmíněným profesorem), válečný hrdina z 2. světové války (boj v Dukelském průsmyku). Jeho politická minulost nebyla úplně čistá, nicméně byl to celkem slušný člověk (a říkalo se, že se hlásil ke katolické církvi). Kdyby Svobodovou kandidaturou na prezidenta a následnou volbou tlak Rusů skončil, bylo by to skvělé. Jenže sovětské potentáty si začali naše zvat na kobereček; bylo to především na "schůzkách" v Bratislavě a pak hlavně v Čierné nad Tisou. Mezi nejvyššími československými státními a komunistickými představiteli zdaleka ne všichni kladně akceptovali Dubčekovu uvolňovací linii; tvrdé konzervativní jádro "Strany" se snažilo vývoj zvrátit před leden 1968. Sovětské představitelé si volali naše na kobereček, snad to bylo začátkem léta, kdy došlo ke "schůzkám" v Bratislavě a pak hlavně v Čierné nad Tisou.

Já jsem bez problémů dokončil 4. ročník studia. Na závěrečné vojenské soustředění jsem kvůli rúži nejel, a tak jsem si na větší část července domluvil brigádu, tentokrát v oddělení **noční¹ distribuce časopisů na Hlavní poště** v Jindřišské ulici. I tam jsme sledovali politické dění a šéfové (pan Naxera a paní Buriánková) svolávali schůze, z nichž vycházela prohlášení podporující stanoviska prodemokratického vedení státu a KSČ – L. Svobody, A. Dubčeka, J. Smrkovského (předseda parlamentu),

¹ Paradoxně: Noční práci jsem měl doporučenou ze zdravotních důvodů; v té době jsem měl zvýšenou alergii na prach, jehož bývá v ulicích více za dne.

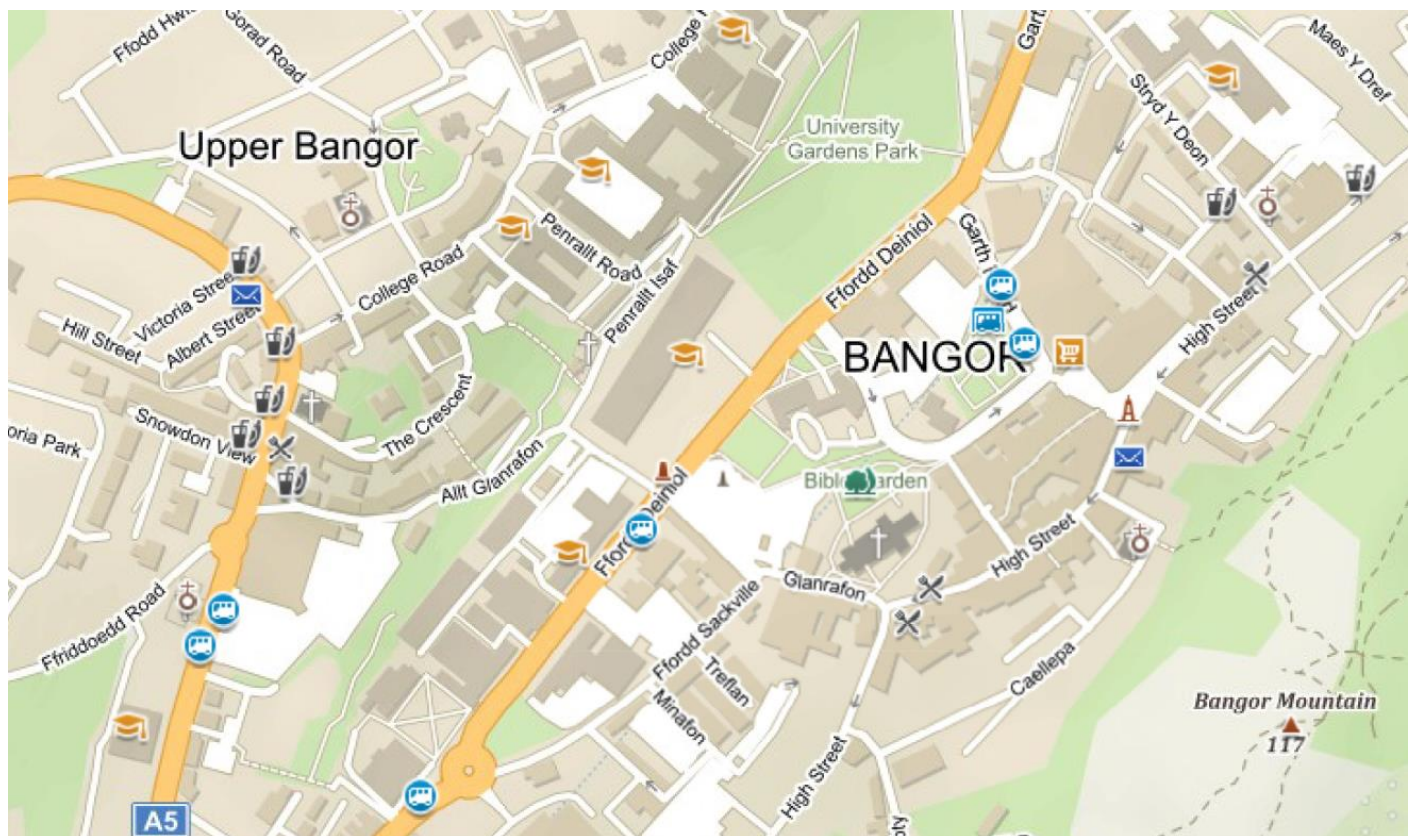
O. Černíka (předseda vlády), Fr. Kriegla (předseda Ústředního výboru Národní fronty). Něco špatného ze strany Moskvy doslova viselo ve vzduchu.

Na poště jsme během noci třídili časopisy pro ranní rozvoz (nejen po Praze, něco šlo do vlaků, něco do aut mimo Prahu). Mezi dokončením třídění a začátkem rozvozu bývala volná chvíle, cca 1 hodina, kdy šlo (na hromadě časopisů) si odpočinout či přímo zdřímnout. S rozvozem po Praze jsme někdy my, kdo jsme v noci třídili, pomáhali. Vzpomínám si, že jsem jednou dělal závozníka Pavlu Vožehovi, jehož jsem znal od baptistů² a který tam dělal šoféra.

V době brigády na hlavní poště jsem spával doma v kuchyni zhruba od 8 do 13 hodin v dost nepříjemných podmínkách; bylo velké horko a v ulici U Krbu neustále hlučela válcovačka.

V srpnu 1968 jsem konečně, ponejprv ve svém životě, mohl **vyjet na západ - do Bangoru za babičkou a tetičkou**. Tatínek tam byl už v roce 1967, a já jsem od něho převzal základní trasu cesty – tam nejkratší cestou přes Oostende, Dover a Londýn, zpět přes Londýn, Dover, Dunkerque a Paříž, s jednodenní zastávkou v této francouzské metropoli. Odjel jsem na necelé tři týdny, z Prahy jsem vyjel začátkem srpna Západním expresem, který z Prahy vyjížděl v pozdním dopoledni a jeho cílová stanice byla Paříž. Byl jsem vybaven jen kapesným na nejnужnější výdaje, jinak se o mne cele měla postarat tetička. Zklamáním pro mne bylo, když mi při nočním přestupu v Mohuči v nádražní restauraci nedali zdarma napít vody. Porýním jsem projížděl za tmy, v Bonnu jsem si uvědomil, že projíždím hlavním městem, probouzející se den jsem si uvědomil ve Welkenraedtu (navzdory názvu frankofonní oblast Belgie, pohraniční vstupní stanice), uvědomoval jsem si zastavení na podzemním bruselském jižním nádraží, průjezd Gentem, Bruggami a v Oostende jsem přestoupil na loď. Trochu mě zneklidnilo, že mi po dobu cesty odebrali jízdenku, nicméně k žádným komplikacím nedošlo, v Doveru jsem přestoupil na vlak do Londýna; vozy byly zvláštní, neměly chodbičku a do každého kupé se vcházelo zvenku (aspoň tak si to pamatuji; po možnosti navštívit záchod jsem se jsa mlád a zdrav nepídil). Na hlavovém Viktoriině nádraží na mne čekala tetička, jeli jsme metrem na nádraží Euston a odtud vlakem do Bangoru; poměrně dlouhým rychlíkem do Crewe a odtud dále motoráčkem až do Bangoru, kde na nás čekal s autem strýc Frank, který nás zavezl k nim do vily Greenhill na svahu kopce Pendinas jižně nad centrem Bangoru; jede se tam vzhůru strmou ulicí Lon Pobty .

² Byl druhý nejmladší z 6 sourozenců z rodiny (*1948), která původně byla v Křesťanských sborech a kde byla dost tvrdá, až zákonická výchova. Myslím, že Pavel v době dospělosti žil zcela mimo církve (rozhodně kouřením vyjadřoval odmítnutí praxe křesťanských kruhů, z nichž pocházel)

Pobyt v Bangoru byl zajímavý, bohatý, moc rád jsem se sešel s babičkou, nicméně jsem se cítil příliš omezován snobským způsobem života, který k životu v Británii (později jsem si upřesnil: mimo velká města) zřejmě patřil, avšak který tetička nejsouc ještě plně aklimatizována asi ještě poněkud přeháněla. Na tetiččin i babiččin vkus jsem příliš málo dbal na svůj zevnějšek a asi i na pořádek, a tak jsem nejednou slyšel, jak dobře si v tomto směru počínal jejich předchozí host z Československa – dvacetiletý student filozofie **Tomáš Halík**³, syn správce knižní pozůstalosti bratří Čapků. Škoda je, že jsem skoro všechny dojmy zapomněl – proč, zmíním dále.

Díky tetičce a strýci jsem poznal mnoho zajímavých míst v okolí Bangoru vč. ostrova Anglesey. Tam jsem měl mj. možnost vidět sice už nepoužívanou železniční zastávku, avšak stále označenou tabulí se jménem, nejdelším mezi železničními stanicemi a zastávkami na světě:

Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllantysiliogogoch

Překlad tohoto 58písmenového velšského názvu zní zhruba *Kostel Panny Marie (Llanfair) v roklině (pwll) bílých lísek (gwyn gyll) poblíž (ger) prudkého víru (chwyrn drobwll) a kostela svatého Tysilia (llantysilio) u červené jeskyně (ogo goch)*,

Jednou přijel na návštěvu Frankův synovec **Sandy** (o málo mladší než já) s manželkou Averyl; vzali mě s sebou na prohlídku hradu Caernarvon. Úžasná stavba, leč já jsem se tam začal cítit indisponován – přišla na mne opět růže. Tetička volala

³ Dnes profesor FF UK, římskokatolický kněz – rektor studentského kostela Nejsvětějšího Salvátora a dlouholetý prezident České křesťanské akademie; prezident Havel v něm viděl svého možného nástupce v čele České republiky

jejich lékaři, ten na základě popisu nemoci a informace, že růží trpívám, předepsal lék, a do tří dnů jsem byl fit. Neuvěřitelné. A to vše na náklady pojišťovny (díky mimořádně výhodné bilaterální smlouvě mezi Československem a Velkou Británií)!

Jedním ze symbolů západu pro Čechy byla tehdy Coca-cola. Byl jsem na ni zvědavý a ochutnav ji v Bangoru jsem byl hodně zklamán. Především vůbec nebyla chlazená. Zato pozitivní gastronomickou zkušeností pro mne byly *fish-and-chips*, tehdy prodávané tak, jak se to v učebnicích angličtiny popisovalo, v neprodaných starých novinách.

V pondělí 19. srpna jsem odjel vlakem do Londýna, kde mi Liduška Heroldová domluvila ubytování u **Playdonů**, mladých manželů, jen o pár roků starších než já, Mike působil jako kazatel (snad u kongegacionalistů), Helen byla středoškolská profesorka matematiky. Ukázali mi některé zajímavosti v Londýně, především dále od centra. Rozhodně nejsilněji na mne zapůsobila návštěva Greenwichské hvězdárny (jen exteriér, byl večer), kde jsem viděl rysku vyznačující hranici východní a západní polokoule⁴.

Úterý jsem trávil v Londýně sám, a navzdory tetiččiným radám a pokynům jsem do programu zařadil návštěvu ZOO a musea Mme Tussaud s planetáři. U důležitých londýnských památek jsem se spokojil s exteriérem, jen ve Westminsteru jsem zašel jak do slavné anglikánské katedrály Westminster Abbey, tak do katolické Westminster Cathedral; první působila zcela zkomercializovaně (byl v ní "automat na modlitby" – po vhození příslušné mince bylo možno vyslechnout modlitbu), zatímco druhá – velice blízko od Viktoriina nádraží⁵ – dýchala majestátnou důstojností a k modlitebnímu ztišení inspirovala (aniž by byl vyžadován nějaký poplatek). V Londýně ze mne tíha britského snobismu zcela spadla, jak u Playdonů (tam jsem to přičítal tomu, že Helen pochází z USA), tak pak při individuálním seznamování s tehdy největším evropským městem.

Tehdy jsem se ponejprv setkal s podzemní dráhou. Termín metro se tam nepoužívá (oni mají Underground), snad je to i důsledek "věčné" rivality s Francií. Jízdné bylo poměrně vysoké a bylo závislé na vzdálenosti. Před zahájením jízdy si cestující koupil lístek a při výstupu jej předložil mohutnému černošskému kontrolorovi (setkal jsem se s tím vícekrát), jemuž by si jen tak někdo netroufнул odporovat.

V úterý večer jsem odjel z Viktoriina nádraží do Doveru a dále trajektem a vlakem do Paříže. V Londýně je zvykem nechat lidi čekat ve frontě před nástupištěm;

⁴ Daleko zřetelnější vyjádření této hranice polokouli jsem pak viděl r. 2014 ze zájezdového autobusu mezi Barcelonou a Zaragozou. Nicméně poloha 0-tého poledníku je dána greenwichskou hvězdárnou.

⁵ Vysoká budova katedrály byla nápadnou dominantou u Viktoriina nádraží. Během 21 let vyrostlo v nejbližším okolí tolik výškových budov, že v r. 1989 jsme katedrálu doslova museli hledat.

při vstupu na nástupiště, který je umožněn jen poměrně krátce před odjezdem vlaku, pak kontrolují jízdenky. A jak jsem stál ve frontě, přede mnou manželská dvojice mluvila česky. Myslím, že při prožívání odbavování cestujících na BR zcela přirozeně vzroste hrdost na příslušnost k českému národu (a i k ČSD), a tak jsem se k svému češství přiznal a ony manžele oslovil. Ukázalo se, že jde o **Šíchovy** – oba pracovali v budově MFF Ke Karlovu 5 (nemýlím-li se, tak on jako docent, ona jako odborná asistentka). Společná cesta do Paříže byla příjemná.

Celní a pasové odbavení v Doveru bylo zcela v pohodě (Britové nikomu nebránili z jejich země odjet, zato si hodně tvrdě hlídali, aby jim tam nejel někdo nepovolaný, třeba pracovat bez povolení). Horší to bylo s celním odbavením v Dunkerque. Celníčka tam většině cestujících důkladně a nekompromisně prohrabávala kufry, jen Čechoslováky pouštěla, aniž by jim znepríjemňovala cestu. Tehdy mě (ani Šíchovy) nenapadlo, proč je na nás tak hodná. Bylo 21. srpna časně ráno.

Cestu do Paříže jsem z velké části prospal, jen nádraží v Lille jsem registroval. Na pařížském severním nástupišti jsem se se Šíchovými rozloučil a začal jsem s **individuální prohlídkou Paříže**, podle svého zvyku zaměřenou téměř výhradně na exteriéry. Zmíněný zvyk se netýkal nádraží, a tak jsem ze Severního nádraží hned zamířil prohlédnout si nádraží Východní, zašel jsem tam na perón, z něhož mne kontrolorka nechtěla pustit ven dožadujíc se jízdenky. Já jsem tam vlakem nepřijel, a tak jsem byl dost na rozpacích. Nemusela mít svaly jako černoši v londýnském metru, její doslova řev "tikét" ve mně vyvolával malomyslnost. Až pak mě napadlo jí předložit svou mezinárodní jízdenku, která sice s mým ranním bloumáním po Gare de l'Est neměla nic společného, a byl jsem volný.

Maje žízeň jsem si koupil Coca-colu a byl jsem překvapen, jak mi chutnala. Pro Francouze bylo zřejmě normální ji servírovat chlazenou. – I o mém poznávání Paříže platí, že jsem téměř všechno zapomněl. Na připomenutí jsem si koupil pár pohledů (ty jsem však během roků pochopitelně ztratil), a překvapilo mě, jak se lišila cena téhož pohledu na témže tržišti u různých stánků (čím hlouběji, tím byly levnější).

Zlatým hřebem pařížského programu měla být návštěva **Eiffelovy věže**. Vyjel jsem nahoru, vychutnával jsem rozhled, v duchu jsem se radoval, oče Praha hezčí než Paříž. Peněz jsem mnoho neměl, nicméně po takovém zážitku jsem se rozhodl dopřát si zmrzlinu. Francouzsky jsem neuměl. Zmrzlinář poznal, že jsem z Československa (nebylo to těžké už proto, že se za hranice od nás vyjíždělo snáze než dříve), a naznačil mi, že v rádiu se teď o Československu mluví. Nevěděl jsem, co si o tom mám myslet. Záhy jsem viděl prodávat večerník s mohutným titulkem *Prague est occupé par les Russes. C'est isolé du monde.*⁶ A pod titulkem obrázek Václavského náměstí s tanky. Už jsem věděl, co říkal zmrzlinář. A pochopil jsem vlídné chování pracovnice

⁶ Francouzsky neumím a titulky píšu z paměti. Samozřejmě jsem mu rozuměl.

celnice vůči československým občanům. Byl to strašný šok. Téměř vše, co jsem v posledních dvou týdnech prožil, jsem zapomněl (některé vzpomínky se obnovily). Po centru Paříže se objevily informace, že v 17 h (časový údaj nemusí odpovídat skutečnosti) se sejde **protisovětská demonstrace u fontány St. Michell**. Samozřejmě jsem se zúčastnil. Francouzská policie však neumožnila jít k sovětské ambasádě, a tak se z demonstrace stala manifestace pro podporu demokracie v Československu; cílem pochodu se stala československá ambasáda. Účastnili se jí nejen Češi a Slováci. Z Británie jsem odjel s velice špatným míněním o své angličtině, zda v Paříži na manifestaci jsem komunikoval anglicky bez problémů. Před ambasádou na mne hluboce zapůsobil mohutný společný zpěv Kuzmányovy písně "Kto za pravdu horí", kterou jsme měli v našich tehdy používaných evangelických zpěvnících.

Na mysl přicházela otázka "co teď dělat?" Mám se vracet – a co když to nepůjde? Mám se snažit jet zpět do Británie? Domů jsem toužil se dostat. A říkal jsem si, že pokud by bylo Československo zavřené, snad bych se nějak uchytil v západním Německu (představoval jsem si, že bych třeba na nádraží ve Würzburgu dělal posunovače).

Na Východním nádraží u Západního expresu panovala mezi Čechy a Slováky velice přátelská atmosféra. Někteří se rozhodli zůstat na západě, jiní se vraceli dříve než plánovali. Plán Paříže i kapesní francouzský slovník jsem dal těm, kdo v Paříži zůstávali. Kupé bylo docela plné; spřátelil jsem se tam s třemi děvčaty ze středního Slovenska, nějaký čas jsem pak s nimi zůstal v korespondenčním styku. Cestou různá nádražní hlášení uváděla nejistou cílovou stanici, zpravidla Prahu a Martkredwitz. Těšil jsem se domů. Z Marktredwitz i ze Schirndingu jsme včas odjeli. Ani po českém území vlak nenabíral větší zpoždění. Sovětská bojová technika z vlaku vidět nebyla, zato však cesta byla přímo lemována různými protisovětskými nápisy. Moc si je již nepamatuji, ale často bylo možno číst nejrozmanitější projevy odmítající počínání SSSR a dalších států Varšavské smlouvy, doplněné různými "říkánkami", např.:

Brežněve⁷, jsi kádr. Čingis chán byl hadr.

Ivane, běž domů, čeká tě Nataša.

Snad nejvíc popsané byly Královodvorské cementárny.

Vlak nakonec až do cíle nedorazil. Pražský železniční most Sověti uzavřeli. Ze Smíchova jsem musel pěšky – tramvaje nejezdily, a musel jsem až na Palackého most, za nímž se mi podařilo zastavit auto, a ochotný řidič (vztahy mezi lidmi byli tehdy skvělé) mě dovezl až domů. Shledání s rodiči bylo úžasně milé. Paradoxně, já ze západu jsem dorazil domů o dvě hodiny později (stále však před 22. hodinou, kdy začínal zákaz vycházení), než jsem plánoval. Jarda z komunistického Východního

⁷ Nejvyšší sovětský představitel, hlavní aktér sovětské invaze

Německa (DDR) měl zpoždění větší než týden; cestou z Meklenburska musel zůstat na jihu DDR několik dní v jakémsi sběrném táboře pro vracející se Čechy.

První dojmy byly hodně smutné. Před na jih orientovanými okny stálo na poli 10 sovětských tanků a dále pak směrem k Vinohradské ulici vznikl ruský vojenský tábor.

Necítím se kompetentní psát nějakou kroniku okupace, a není to ani smyslem těchto vzpomínek. Zajímalo mě, jak bude vypadat poslední ročník studia. Sám jsem měl zkoušky hotové. Snažil jsem se být v kontaktu s kolegyněmi⁸ a kolegy, sdílet strasti oné doby a pokud možno jim podle potřeby s přípravou na zkoušky pomáhat. Nebylo toho třeba u marxistické filozofie, kdy u poprázdňinových zkoušek dávala paní examinátorka jednotnou otázku "Za kolik to chcete?"

Pozdně letní Praha vypadala smutně. Stopy srpnové střelby byly na mnoha místech. Výrazně bylo poškozeno Národní muzeum (stopám po střelbě se říkalo *Grečkovy fresky*; Grečko byl sovětským ministrem obrany), poškozeny byly i další budovy, např. vypálené domy v okolí Rozhlasu. Aby se cizím vojskům zkomplikovala orientace, byly sundávány různé orientační tabule, především s názvy ulic. Střelba měla i oběti na životech, byť šlo o případy individuální. Pokud si vzpomínám, městská hromadná doprava i obchody celkem fungovaly, byť se stávalo, že tramvaje či autobusy byly kontrolovány "spojeneckými" vojáky, říkalo se, že jsou lidem zabavovány hodinky, tranzistorová rádia apod. A občas se prý stávalo, že vojenská kontrola přišla i do domu. Sám jsem se s tím nesetkal, nejednou jsem se však stal objektem agitace sovětských vojáků (zpravidla v neděli cestou z kostela), která spočívala především v rozdávání ruských novin *Pravda*, doplněné nesrozumitelným přesvědčováním, že u nás opravdu vznikala nebezpečná **kontrarevoluce**, před níž nás přišli zachránit; z jejich povídání bylo tak nanejvýš rozumět závěru: *Tak štó ty, paňál? I skaží éto drugím.*

Mezi lidmi kolovalo množství vtipů, např.: *Majitel domku se obával kontroly, a tak si cenné hodinky schoval do starého mlýnku na kávu, a ten uložil na půdě. Ruský voják skutečně přišel, avšak proti očekávání zamířil na půdu. Kávomlýnek jeho zrakům neunikl, vzal jej, prohlížel, našel hodinky a podal je majiteli se slovy: "Vazmí, i fabričku poněchaju". A mlýnek si přivlastnil.*

Školní rok začal, jak měl. Pro nás na učitelském studiu začínal čtyřmi týdny souvislé praxe ve školách (dva matematika, dva fyzika), kdy jsme byli rozděleni do skupin po cca 5 posluchačích; každá skupina měla přiděleného pracovníka příslušné katedry (metodika matematiky, metodika fyziky) a vykonávala praxi na určené škole pod vedením určitého místního profesora - *fakultního učitele*. Byli jsme přítomni

⁸ Hodně času jsem trávil s **Helenou Kellnerovou** (později provdanou Holovskou, 1946-2015). Rozhodně nešlo ani o začátek známosti. Helena se mnou několikrát byla i na bohoslužbách ve strašnickém sboru ČCE

všem jeho vyučovacím hodinám a několik jsme jich samostatně odučili. Já jsem oba předměty měl na gymnáziu⁹ v Dejvicích na tehdejší Leninově třídě (dnes Evropská) blízko Thákurovy ulice. Ač mým hlavním oborem byla matematika, utkvěla mi nepoměrně více v paměti praxe z fyziky. Fakultní učitelkou pro matematiku byla prof. (Zdeňka ?) **Gruberová**¹⁰, příjemná, sympatická paní, u níž praxe proběhla klidně a nenápadně. Kdo nás měl na starosti z katedry, si nevzpomínám. Fyzika u prof. **Ferdinanda Neumanna** za dohledu již v důchodovém věku se nacházejícího odb. as. **Františka Černického** se mi do paměti vryla hlouběji. Mělo to asi více důvodů. Prof. Neumann vykládal zajímavě a výklad opravdu dobře a promyšleně provázel pokusy. František Černický, bývalý starosta a stále občan Českého Brodu, přežil celkem ve zdraví nedávnou těžkou železniční nehodu u Úval, kdy museli vyprošťovat cestující z pomačkaných vozů autogenem, a tím se dostal do středu pozornosti. A byl jsem ve skupině mj. s kolegy Frantou Bartákem a Honzou Ráflem, kteří praxi dodali "šmrnc". Honza měl v jedné třídě několik hodin za sebou vykládat obvody střídavého proudu s rezistory, kondenzátory a cívkami. V jedné hodině zavedl pojem derivace, v další integrálu. Pak následoval jeden či dva dny, kdy neučil, a z nějakého důvodu se neúčastnil ani náslechu. Pak měl vykládat úplný obvod RLC; Franta Barták si vymyslel údajný vzkaz od prof. Neumanna zavést a použít při výkladu diferenciální rovnice. Honza tomu přípravu přizpůsobil, nicméně výklad nakonec proběhl bez nich. – Také jsme zkoušeli. Honza R. si jednou vyvolal tři dívky, střídavě jim dával otázky a hned je sám odpovídal. Když skončil, sdělil mlčícím a udiveným studentkám: *Tak to máte za 3.* Pohodlné zkoušení jim asi nepříjemné nebylo, avšak o trojku nestály, což okamžitě promítly do mimiky, na což Honza zareagoval "*Pardon, všechny tři za 1*". Radost děvčat z jedničky ovšem neměla dlouhé trvání, protože prof. Neumann se rozhodl toto zkoušení "nepočítat".

Při svých hodinách jsem měl také jeden zajímavý zážitek. Při výkladu – snad šlo o skládání sil – jsem chtěl rýsovat pomocí trojúhelníku, který byl zavěšen na přední stěně. Když jsem jej sundával, nějak jsem zavadil o Mendělejevovu periodickou soustavu, ta se zas nějak dotkla reproduktoru sloužícímu školnímu vysílání; Mendělejevova tabulka skončila na mé hlavě a reproduktor hned vedle. Žádný úraz jsem neutrpěl, pro studenty to ovšem byla podívaná. Obešel jsem ji klidně slovy "s tímhle jsem nepočítal" a vykládal dál. Pánové Neumann i Černický mou reakci ocenili. **(Doplněno v září 2020.)**

Praxe probíhala několik málo týdnů po sovětské invazi, ještě před obdobím husákovské normalizace. A tak se spontánním vyjádřením nálad a postojů bylo možné se leckde setkávat. K tomu patřil i ohromný drak¹¹ - baba (cca 150 cm vysoký), pomalovaný tak, že velice dobře připomínal sovětského pohlavára Leonida Brežněva, a vedle něj byl nápis "Hrozný drak Leonidas".

⁹ Dnes je snad v oné budově střední a vyšší odborná škola pedagogická.

¹⁰ Maminka faráře (tehdy snad studenta teologie) ČCE Jiřího Grubera.

¹¹ Šp. la cometa

V 5. ročníku jsme už měli výuky velice málo, po 9. semestru kromě státnice z fyziky jen dvě zkoušky, a to z matematických strojů a z geofyziky a meteorologie, po 10. semestru už "jen" obhajoba diplomky a státnice z matematiky. Výuka nám začala po skončení praxe, tedy asi někdy koncem října. V polovině listopadu byla přerušena studentskou stávkou, jejíž doba byl vybrána tak, aby zahrnovala i 17. listopad – Den studentstva (vzpomínám-li si dobře, tak 17. listopadu dopoledne stávka skončila). Protiokupační studentské hnutí bylo silné, a my studenti jsme se cítili být hodně důležitými, možná až příliš, nicméně věřím, že k udržování vědomí národní hrdosti a protiokupačních postojů jsme v nezanedbatelné míře přispěli¹².

Jarda byl tehdy v 1. ročníku Komenského evangelické bohoslovecké fakulty (KEBF). On se rozhodl se stávky neúčastnit, zatímco já jsem celou stávku (cca 3 až 4 dny a noci) ve fakultní budově na Malostranském náměstí prožil. Myslím, že nešlo o důsledek rozdílných postojů či názorů, avšak do našeho rozhodování se promítala rozdílná studijní atmosféra na Matfyzu a na KEBF a i skutečnost, že on byl na začátku studia a já jsem se už blížil k jeho konci.

Okupační stávka na MFF probíhala jednak v Karlíně (převážně 1. až 3. ročník), jednak na Malé Straně (hlavně 4. a 5. ročník). Čas jsme trávili diskusemi mezi sebou, s učiteli MFF i s různými dalšími osobnostmi; jednou mezi nás přišli spolu spisovatelé Ludvík Vaculík a Václav Havel (druhé jméno pro mne bylo do té doby téměř neznámé), jednou či dvakrát skupina evangelických bohoslovců – tehdy jsem stál jednou nohou mezi domácnostmi a jednou mezi hosty. – Hrály se i různé hry (šachy, karty). Na stravování si nevzpomínám, vím, že jsme jezdili s dvoukolákem na hromadné nákupy kamsi nahoru do Nerudovky. Nástěnky byly tematicky upraveny; líbil se mi obrázek s kruhem, pod nímž byl text: *Zpráva TASS¹³: Tento pětiúhelník je čtverec*. Na budově fakulty se objevil mezi poschodími¹⁴ (snad mezi druhým a třetím, či ještě o patro výše) velikými písmeny napsaný nápis STÁVKA. Kolegové jej vytvořili pomocí nástroje k nahazování telefonního vedení na stromy, který k tomu účelu zapůjčila vojenská katedra!

Uvědomuji si, že v mých vzpomínkách na toto období mohou být nepřesnosti. Ale věřím, že atmosféru odhodlání se okupantům nevzdat a nerezignovat snad aspoň trochu zachycuji. Je smutné, že i z řad těch, kdo se v tehdejších studentských akcích hodně angažovali, se stali "normalizační komunisté".

¹² Měl jsem vážné výhrady k volbě neděle 17.11.1968 jako termínu instalace Jiřího Lejdara farářem ve Strašnicích; studentské akce měly pro mne takovou prioritu, že jsem se instalačních bohoslužeb 17.11. nezúčastnil; odpoledne jsem však ve sboru byl.

¹³ Tisková agentura Sovětského svazu

¹⁴ Jednomu poschodí v malostranské budově odpovídalo 40 normálně vysokých schodů

Na studentské hnutí r. 1968 vzpomínám rád. V oněch událostech tehdejší komunistická strana hrála pozitivní roli. Myslím, že další vývoj potvrdil názor tehdejších skeptiků, že z komunismu nic dobrého nevzejde.

Po stávce jsme my, studenti posledního ročníku MFF, aktivní činnost ve studentském hnutí ukončili. Na učitelském studiu jsme měli už hodně blízko před sebou státnice z nediplomního předmětu, a kromě toho jsme už ve škole trávili jen málo času.

Červenec 2020; doplněno v září 2020